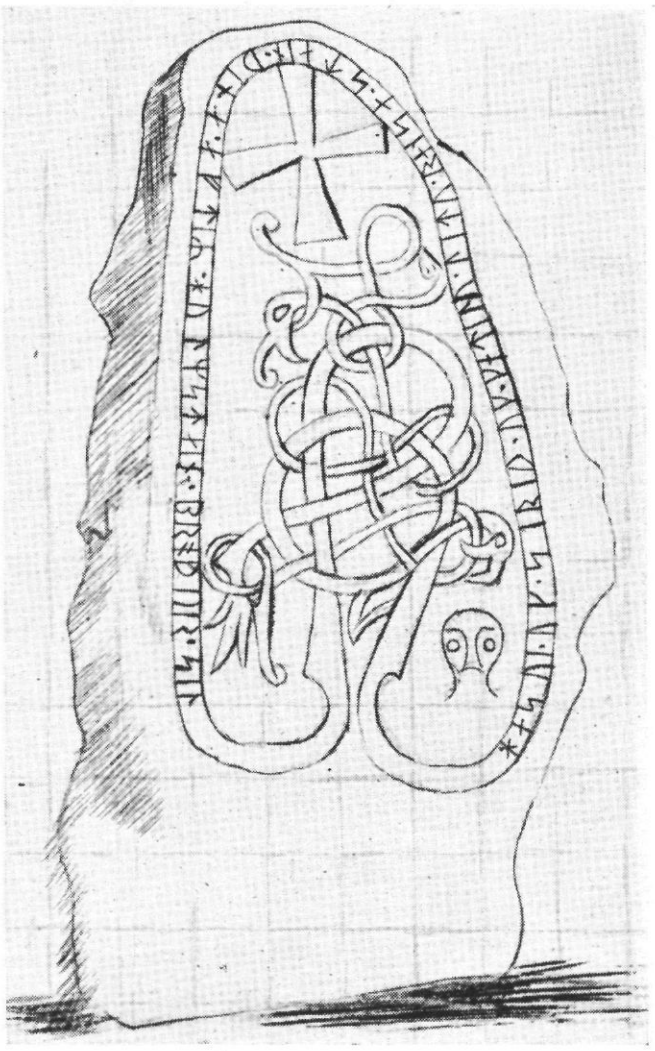

Fig. 60. U 78. Råsta, Spånga sn.
Efter teckning av Peringskiöld.

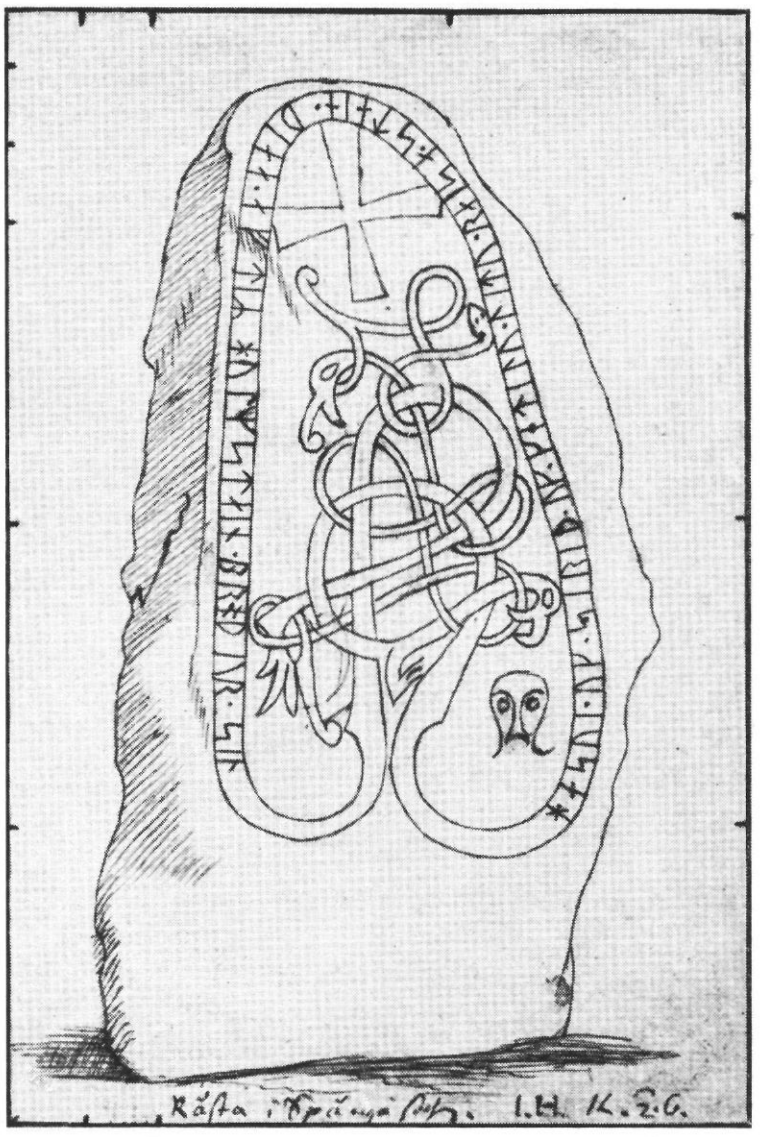

Fig. 61. U 78. Råsta, Spånga sn.
Efter teckning av J. Leitz.

79. Skesta, Spånga sn. Nu vid Hässelby.

Pl 49—51.

Litteratur: B 151, L 382, D 2: 34. Joh. Bureus, Monumenta Sveo-Gothica (1624), n:r 41 (3 uppl. 1664 n:r 14), F a 6 s. 90 n:r 216 (Bureus' egen uppteckning), F a 5 n:r 355, F a 1 s. 80, F a 10: 1 n:r 41; Ransakningarna 1667—84; Joh. Hadorph, Resejournal 1682; Joh. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 281; P. Dijkman, Historiske Anmärckningar (1723), s. 63 f.; O. Celsius, SR 1, s. 211, 2, s. 447; N. R. Brocman, Sagan om Ingwar Widtfarne (1762), s. 162; UFT h. 2 (1872), s. 70; uppgifter av R. Dybeck och P. J. Lindahl 1881 (ATA); O. Montelius i Fornvännen 1914, s. 101 n. 3; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 78, Anteckningar (ATA); Stockholmstraktens natur- och kulturminnen (1935), fornminnesregistret n:r 133.

Äldre avbildningar: Bureus, träsnitt 1624 (även i F a 5); Leitz och Hadorph (i Peringskiölds Monumenta och B 151); Brate (ATA).

Om runstenens plats har Bureus (*Monumenta*, F a 6, F a 5) endast den allmänna uppgiften: »I Sponga Sokn». Säkerligen är det Skesta-stenen, som avses med uppgiften i *Ransakningarna* om en runsten »i Lunda Giärde»; Lunda är namn på byn närmast V om Skesta. Hadorph fann stenen vid Skesta, »nid på gärdet». Peringskiöld och *Bautil*: »Skestad i Spånga sochn». O. Celsius, som besökte platsen d. 19 juli 1728: »nedan för Skesta backen, på Lunda gärde». Dybeck: »Denne runsten står i Skestads gärde, vester ut från byn.» Samma uppgift lämnas i *UFT* h. 2 (1872). Enligt en anteckning av P. J. Lindal från sommaren 1881 skulle emellertid

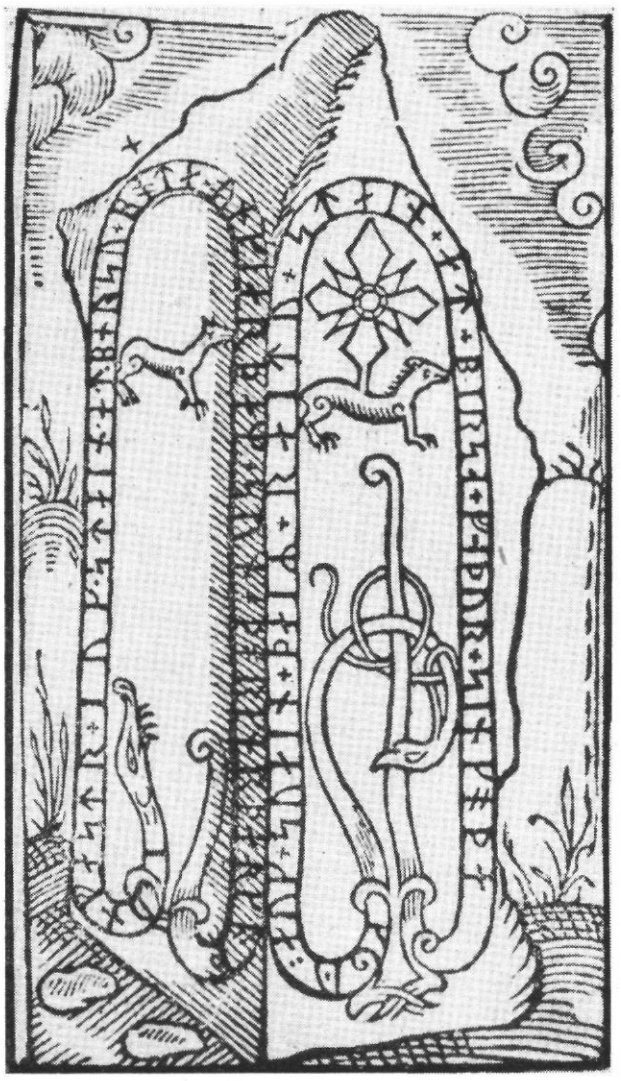

Fig. 62. U 79. Skesta, Spånga sn.
Efter Bureus' träsnitt 1624.

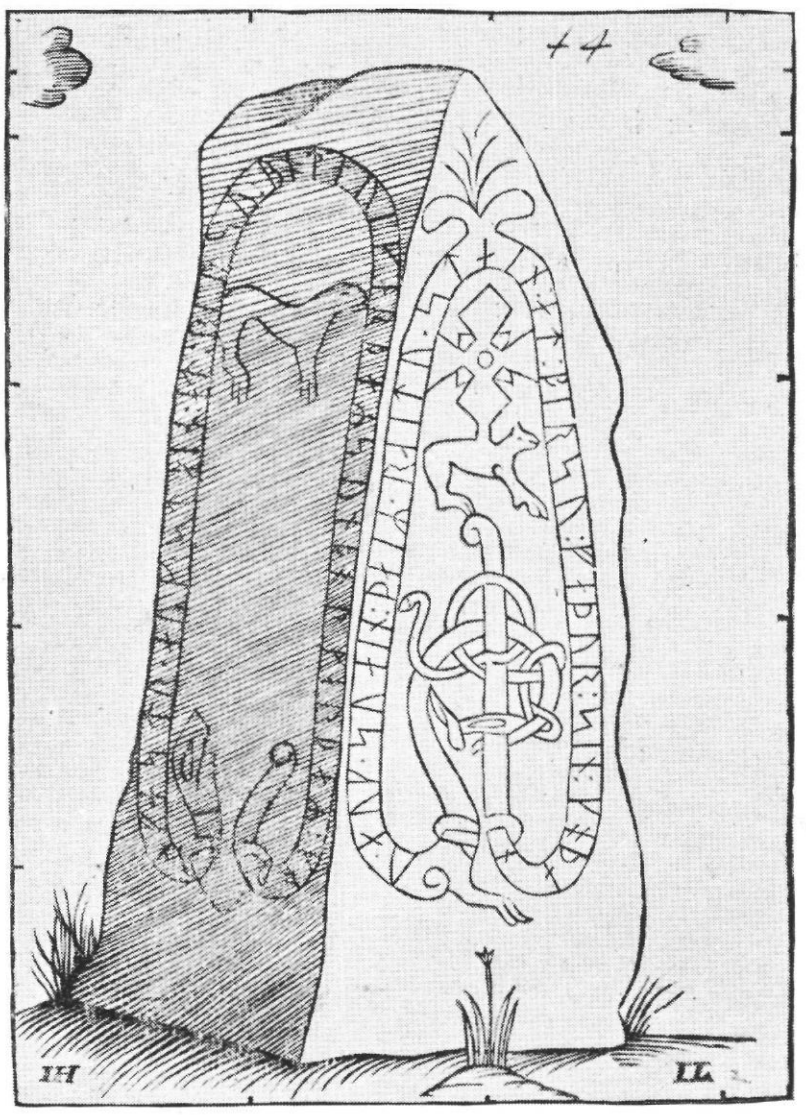

Fig. 63. U 79. Skesta, Spånga sn.
Efter B 151.

runstenen redan på 1860-talet ha flyttats fram till Hässelby gård — och rests på en liten kulle i parken, Ö om infartsvägen och omkring 100 m. NÖ om slottsbyggnaden. Kullen är en gravhög från vikingatiden. I närheten finnas ytterligare tre högar och möjligen ett jordblandat röse. — Runstenens ursprungliga plats torde på Generalstabens topografiska karta kunna anges sålunda: 1 mm. S om *n* i namnet Lunda, VSV om Spånga kyrka.

Ljusgrå granit. Höjd över stenfoten 2,40 m. Framsidans bredd (vid ristningens mitt) 0,72 m.; vänstra sidans bredd 0,53 m. Stenen är ristad på två sidor. Ristningen är tydlig och väl bevarad.

Inskrift:

A: · **ky : auk : suain : þaiʀ : raitu : stain : at : birsu : faþur : sin : koþan** ·
5 10 15 20 25 30 35 40

B: : **ernfastr : iuk : stain : at : bersu : botba : uikerþaʀ : sun : þorkerþaʀ : goþ** ·
45 50 55 60 65 70 75 80 85 90

Gy ok Svæinn þæiʀ ræi[s]tu stæin at Birsu, faður sinn goðan. — Ærnfastr hiogg stæin at Birsu, bonda Vigærðaʀ, sun Þorgærðar goð[an].

»Gy och Sven de reste stenen efter Bärsa, sin gode fader. — Ärnfast högg stenen efter Bärsa, Vigärds make, Torgärds gode son.»

Till läsningen: Tydligt stungna äro: 2 **y**, 45, 75 och 87 **e**, 92 **g**. Däremot icke stungna: 1, 55, 74, 86 **k**, 28, 38 **i**. I runan finnes mellan hst och bst en grund fördjupning, som möj-

ligen är huggen: dock snarast **k**, icke **g**. 64 **e** har en svag prick; det är osäkert, om runan är stungen. Runan 53 är **i**, icke **a**. Bst i 57 **t** äro borta. Runan 70 är tydligt en binderuna av **t** och **b**; **b** måste bero på ett misstag av ristaren. 93 **o** har, i motsats mot övriga **o**-runor i inskriften (41, 69, 84), bst endast på v. sidan av hst.

Bureus (F a 6): 1—2 **ky**, 27—31 **birsa**; 44 **n** saknas; 45—52 **iynfastr**, 53—55 **iuk**, 63—67 **birsu**, 68—71 **bota**, 72—79 **unkiarþar**, 87 **e**, 92 **k**. Träsnittet har flera fel, som delvis blivit rättade i F a 10: 1: 45—47 **isn**, 63—67 **iausu**, 72—79 **unki+rþam**. — Hadorph: 1—2 **ky**, 27—31 **birsu**; 44 **n** saknas; 45—52 **irnfastr**, 53—55 **auk**, 63—67 **biusu**, 68—71 **bota**, 72—79 **uikerþar**, 87 **e**, 92 **k**. Träsnittet (B 151): 1—2 **ku**, 27—31 **birsu**, 40—44 **koþan**, 45 **i**, 53 **a**, 64 **i**, 65 **u**, 75 **a**, 87 **e**, 92 **k**. — Celsius: 1—2 **ky**, 27—31 **birsu**; 44 **n** saknas; 45—47 **isn**, 53—55 **iuk**, 63—67 **birsu**, 75 **e**, 87 **e**, 92 **g**. — Dybeck: 1—2 **ky**, 28 **i**, 40—44 **koþan**, 45—47 **irn**, 53—55 **auk**, 64 **i**, 75 **a**, 87 **a**, 92 **k**. — Brate: 1—2 **ky**, 28 **i**, 44 **g** (där finnes »en fördjupning af den beskaffenhet, att prick synes böra antagas; dock är å andra sidan denna prick oviss, då den är vida grundare än det öfriga huggna»), 45 **e**, 53—55 **auk** (bst på **a** är »mycket litet utprägladt»), 64 **e**, 70 **t͡b**, 75 **e**, 87 **e**, 92 **k** eller **g** (runan har »en grop, som dock icke är fullt så lik en prick som i **goþan** på framsidan»).

Redan Bureus har sålunda läst 53—55 **iuk** och tolkat: »Iynfaster iugg stäin, IynFastus sculpsit saxum.» Likaså Celsius. Brate läser visserligen **auk**, men han översätter: »Ärnfast högg stenen.»

Brocman har missuppfattat inskriftens slut, tydligen närmast på grund av en felläsning av träsnittet i *Bautil*. Han läser: **infastr : auk : stain : at : birsu : bota : uikerþar · þorkarþariki** och översätter detta: »Infast högg stenen åt Berse, Wigärds man, som dog i Gardarike.» Brocman förmodar, att stenen snarast är yngre än Ubbes och Bales stenar. »Man kan därföre», fortsätter han, »så framt Berse icke omkommit uti något Krig från Svenska Sidan på Gardarike (hwilket Ryska Historien än icke gifwer Anledning at förmoda), föreställa sig at denne Man, såsom de för:de Greklandsfarare, ämnat sig längre i Öster, men på Wägen, af Sjukdom eller annat Tillfälle, omkommit. Wåre förfäder hafwa således ännu wid denna Tid icke lemnat at fara denne Östre Wäg til Grekland och de heliga Ställen i Asien.»

I 15—19 **raitu** har säkerligen ett **s** blivit uteglömt. Jfr Ög 176 (»i **raiþi** har **s** blivit avglömt»), Sö 151(?) och 152 **raiþi**, 132 **iraati**(?). Det finnes ingen anledning att förmoda en form av verbet *retta* 'upprätta, resa', som alltid tecknas **rita**, pret. **riti**, pl. **ritu**. 92—94 **goþ** är åtföljt av en tydlig punkt. Det kan knappast vara annat en bestämning till det föregående **sun**; sålunda väntade man här formen **goþan**. Två runor ha blivit utelämnade. Jfr Ög 17 ack. **faþur sin : kuþ**, Ög 119 ack. **buta · kuþ**, Sö 220 ack. **faþ - r × sin × ku**, Sö 252 ack. **broþur + sin + ku**. Möjligen har ristaren avsett, att det hedrande epitetet *goð* skulle hänföra sig till alla de personer som äro nämnda: *Birsa*, hans maka *Vigærðr* och hans moder *Þorgærðr*. *Goð* skulle i så fall tänkas stå predikativt i en sats: *þau varu goð*. — Oförklarligt är **b** i binderunan 70 **t͡b**.

Mansnamnet *Gy* eller *Gyi* förekommer i några inskrifter från sydöstra Uppland: U 166 (**ku**), U 100 (**kui**), U 160 (**kui**) och L 449 Bällsta, Vallentuna sn (**kui**) — de tre sista avse samma person —, L 532 Rosersberg, Norrsunda sn (**kui**). — Även mansnamnet *Birsa* är sällsynt; i de svenska runinskrifterna synes det vara belagt endast här samt i L 479 Lilla Karby, Ösby sn och L 480 Skånela kyrka. Det är en sidoform till fno.-isl. *Bersi*, *Bessi*, »mycket gängse på Island allt ifrån landnamstiden» och »tämligen vanligt även i Norge» (Lind). Det förekommer även i Jämtland (se Lind och Lundgren) och ingår i ett småländskt gårdsnamn. Utan tvivel är detta *Bersi*, fsv. *Biærsi* identiskt med appellativet isl. *bessi* 'björnhane', no. *besse* 'stor, grov karl', ä. nsv. *biesse* 'björn; stor, grov karl, slagskämpe', nsv. *bjässe*. Det torde sålunda ha fun-

nits ett appellativum runsv. *birsa*, f. med betydelsen 'björnhona', vilket har blivit brukat såsom tillnamn och senare såsom mansnamn. — *Vigærðr* och *Þorgærðr* äro vanliga kvinnonamn; om *Þorgærðr* se U 14.

Skesta-stenen är ristad av Ärnfast, som har utfört några ristningar i sydöstra Uppland. Utom här har han namngivit sig i U 41, U 43 och U 123. Karakteristisk form har runan **b**, i viss mån även **þ** och **r**. Två djurbilder finnas. Brate har påpekat (*Svenska runristare*, s. 79), att detsamma är fallet med U 51, som sannolikt också är ristad av Ärnfast.

80. Sundby, Spånga sn.

Pl. 51, 52.

Litteratur: B 148, L 376, D 2: 31. Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, F 1 5: 3, bl. 20 b, Monumenta 3, bl. 273; UFT h. 2 (1872), s. 68; S. Lindqvist i Fornvännen 1914, s. 215; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 122, Anteckningar (ATA); Stockholmstraktens natur- och kulturminnen (1935), fornminnesregistret n:r 107.

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 148); Peringskiöld, teckning (F 1 5: 3); Dybeck a. a.; Brate 1902 (ATA).

Ristningen finnes å en fast berghäll o. 225 m. ÖNÖ om Sundby gård, strax S om järnvägen Stockholm—Västerås och o. 250 m. SV om Bromstens station. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Stockholm» och på kartan över Stockholmstraktens natur- och kulturminnen. Omkring 50 m. NÖ om ristningen rinner en bäck i en sänka, som en gång har utgjort fortsättning av Bällstaviken av Ulvsundafjärden. Ristningens nederkant ligger 4,7 m. över havet. Vattenytan beräknas vid mitten av 1000-talet ha legat c:a 3,8 m. över den nuvarande nivån (uppgift av docenten Erik Granlund). Sannolikt har just här, vid den bergbacke, i vilken de båda runristningarna U 80 och 81 äro belägna, funnits det »sund», efter vilket gården Sundby har sitt namn. Berghällen sluttar svagt mot NÖ. Om bäcken ännu under vikingatiden har varit en använd farled, ha ristningarna varit väl synliga därifrån. I närheten finnes ett gravfält, bestående av en hög och ett 10-tal stensättningar, troligen från folkvandrings- eller vikingatiden.

I *Ransakningarna* uppges, att »Vedh Sundby Engh uthi Berget uthuggit några Caracterer». Hadorph reste 1682 från Flista »till Sundby, hwarest en stoor runerijtning fins i ett bergh 5 alnar högh». Peringskiöld betecknar den som »Sundby stora bärghell». Dybeck anger platsen sålunda: »Denna vackra och väl bibehållna ristning är i en bergshäll nordligt från Sundby och liggande mot en däld med vattendrag, hvilken sträcker från ändan af Ulfsundaviken (Bällstad) genom hela Spånga och ett godt stycke in i Gerfälla socken».

Ristningens höjd är 3,10 m., bredd (över mitten) 1,45 m. Ristningen är på det hela taget tydlig och väl bevarad. Den har uppenbarligen varit mycket omsorgsfullt utförd. Linjerna äro synnerligen jämna. De ornamentala detaljerna vittna om en skicklig och erfaren ristare med god blick för det konstnärliga.

Inskrift:

× **antuetr** × **auk** + **kerþar** + **litu** × **rista** × **runar** × **þisa** × **iftiʀ** × **suain** × **faþur sin** × **auk** × **katilui** × **iftiʀ** × **buanta sin** +

Andvettr ok Gærðarr letu rista runaʀ þessaʀ æftiʀ Svæin, faður sinn, ok Kætilvi æftiʀ boanda sinn.

»Andvätt och Gärdar läto rista dessa runor efter Sven, sin fader, och Kättilvi efter sin make.»